

УДК 378.4.096:94(3)–057.4(477.83–25) І. Вейцківський

**ПРОФЕСОР ЛЬВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІВАН ІВАНОВИЧ ВЕЙЦКІВСЬКИЙ**

Олег ПЕТРЕЧКО

*Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка,
вул. Лесі Українки, 46, Дрогобич, 82100, Україна,
e-mail: oleh304@gmail.com*

Розглянуто трудовий та науковий шлях українського антикознавця, доктора історичних наук, завідувача кафедри історії стародавнього світу і археології (історії стародавнього світу і середніх віків) Львівського державного університету, професора І. Вейцківського. На основі аналізу документів із особової справи І. Вейцківського, що зберігається в архіві Львівського університету імені Івана Франка, простежено львівський період його життя, науково-педагогічну діяльність.

Ключові слова: І. Вейцківський, професор, Львівський університет, історія стародавнього світу, українське антикознавство.

Одним із найпотужніших в Україні центрів археології, класичної філології та антикознавства завжди був Львівський університет. Золотими літерами у його скрижалі вписані імена Івана Старчука, Йосипа Кобіва, Соломона Лур'є, Андрія Содомори та багатьох інших викладачів-науковців. Поряд із ними стоїть ім'я Івана Вейцківського, який у дуже складний час очолив кафедру історії стародавнього світу і археології Львівського державного університету імені Івана Франка.

Встановлення радянської влади у Львові у 1939 р. супроводжувалося репресіями щодо осіб, які були налаштовані вороже до нового режиму, або вважалися неблагонадійними. Усе це відбувалося у руслі політики радянзації та українізації, що проводилась і у Львівському університеті. Університетську професуру, переважно етнічно польську, усували з посад чи, навіть, арештовували. У вересні 1939 р. був заарештований член-кореспондент Польської академії наук, професор Леон Козловський, який очолював кафедру праісторії [Білас, 2009, с. 205, прим. 5]. 18 жовтня того ж року було усунуто з посади ректора університету Романа Льоншампа де Бер'є і замінено його етнічним українцем Михайлом Івановичем Марченком¹. В університеті

© Петречко О., 2012

¹ Восени 1940 р. М. Марченко був звільнений з посади ректора ЛДУ імені І. Франка, а у червні 1941 р. заарештований за політичними звинуваченнями і провів під слідством декілька років.

відкривають українські кафедри, приймають на навчання етнічних українців. На початку 1940 р. більшість викладачів польської національності звільнили з посад, а окремих згодом заарештували [Redzik, 2007, s.135–136]. Тоді ж університетові було присвоєно ім'я Івана Франка.

З початком німецької окупації Львова діяльність університету була призупинена і відновилася лише у 1944 р. Невдовзі після вигнання зі Львова німецьких загарбників у Львівський університет імені Івана Франка був скерований уродженець Черкас, безпартійний, докторант Інституту історії Академії Наук СРСР, антикознавець І. Вейцківський (1900–1977). 19 жовтня 1944 р. він очолив кафедру історії стародавнього світу і археології [Архів ЛНУ імені Івана Франка, спр.977, арк.Ззв.]. Відтоді життя Івана Івановича було пов'язане з цією кафедрою. Понад чверть століття він був її завідувачем, а з 1971 р. і до кінця своїх днів працював на посаді професора.

Рис. 1. Іван Вейцківський (1900–1977).
Fig. 1. Ivan Veitskivskiy (1900–1977).

Життєвий шлях і науковий доробок І. Вейцківського уже був предметом дослідження в українській історіографії [Бандровський, 2005, с. 115–121; Лісовий, Пелещин, 1984, с. 78–81]. Декілька публікацій присвятив І. Вейцківському російський дослідник О. Сініцин, який у 2010 р. опублікував його автобіографію, що зберігається в архіві Саратовського державного університету [Синицын, 2009, с. 92–125; 2010а, с. 192–230; 2010б, с. 231–238]. Ґрунтовно О. Сініцин висвітлив саратовський період життя нашого земляка, але слушно вказав, що, як учений, він розкрився у Львівському університеті [Синицын, 2010а, с. 230].

Народився І. Вейцківський 12 березня 1900 р. у Черкасах. Батько його був бухгалтером, мати займалася домашнім господарством. Незважаючи на матеріальну скруту, у 1919 р. І. Вейцківський закінчив Черкаську гімназію і вступив на навчання у Катеринославський (Дніпропетровський) університет на курси іноземних мов. У 1920 р., коли університети в Україні були реорганізовані в інститути народної освіти, І. Вейцківський вимушено припинив навчання через матеріальні проблеми. Він повернувся у Черкаси і працював контролером Черкаського повітового відділення Робітничо-селянської інспекції. У листопаді 1920 р. І. Вейцківського призвали на військову службу. Короткий час він виконував обов'язки бібліотекаря, згодом інструктора-організатора, а з весни

298 ISSN 2078–6093. Археологічні дослідження Львівського університету. 2012. Випуск 14–15
1921 р. був на канцелярській роботі в Комісії по відстрочках. Після важкої хвороби (висипний тиф і запалення легенів), І. Вейцківського на півроку Військово-лікарська комісія звільнила від військової служби, а у січні 1922 р. його демобілізували.

Під час військової служби І. Вейцківський знаходив можливість вести педагогічну роботу у Першій Черкаській Зразковій Школі (1921–1924 рр.) [Архів ЛНУ імені Івана Франка, спр. 977, арк. 63зв.]. Тоді він також працював у Науковому історико-педагогічному музеї Черкащини і повітовому комітеті охорони пам'яток старовини, мистецтва і природи. Членом-кореспондентом цього комітету (це була виборна посада) він був з 1920 по 1929 роки [Архів ЛНУ імені Івана Франка, спр. 977, арк. 64]. У 1921 р. в Черкасах було створено Черкаський інститут народної освіти. І. Вейцківський став студентом історико-філологічного відділення цього навчального закладу. В автобіографіях він помилково датує початок свого навчання в інституті 1920 р. [Архів ЛНУ імені Івана Франка, спр. 977, арк. 18; Синицын, 2010б, с. 232]. Восени 1921 р., під час відрядження до Української Академії Наук у Київ, І. Вейцківський виступив із доповіддю про роботу згаданих вище комітету і музею та про знайдені поблизу Черкас болгаро-хазарські старожитності. Тоді ж І. Вейцківського зарахували до співробітників археологічного відділу Київського археологічного інституту. У 1922 р., після закриття Черкаського педагогічного інституту, він перейшов у Київський вищий інститут народної освіти (сьогодні Національний педагогічний університет імені М. Драгоманова) на гуманітарне відділення з циклу всесвітньої історії.

Складні сімейні обставини (потреба утримувати непрацездатних батьків) змусили І. Вейцківського перервати свої заняття у вищій школі. Сталося це у 1923 чи 1924 р. (в автобіографіях вказано дві різні дати). Отримати вищу освіту І. Вейцківський зумів аж у 1932 р. (у 1929 р. він відновив навчання, але уже в Москві, на лінгвістичному відділенні Другого Московського державного університету, а з кінця 1930 р. на заочному відділенні Центрального інституту заочної педагогічної освіти). З 1928 р. І. Вейцківський працював на педагогічній ниві, у семирічній школі с. Георгієвське Чуйського району Казакської (Казахської) АСРР [Архів ЛНУ імені Івана Франка, спр. 977, арк. 16, 18]. У 1929 р. його обрали головою наукового педагогічного товариства у м. Токмак (Киргизька АРСР). На цій посаді він перебував до 1931 р. [Архів ЛНУ імені Івана Франка, спр. 977, арк. 64]. У 1931–1932 рр. викладав в Уральському Комуністичному університеті (м. Свердловськ). У 1931–1933 рр. працював асистентом в Уральському металургійному інституті сталі. У ті ж роки був на посаді асистента в Уральському державному університеті (м. Свердловськ). Цікаво, що в останньому випадку І. Вейцківський працював не як історик, а був “асистентом (нім. мови) Свердловського Держ. Ун-ту” [Архів ЛНУ імені Івана Франка, спр. 977, арк. 117]. 1 травня 1933 р. він був нагороджений грамотою за добру викладацьку роботу [Архів ЛНУ імені Івана Франка, спр. 977, арк. 23зв.]. У

1933 р. він вступив в аспірантуру Московського інституту нових мов, на німецьку секцію. Там він вчився з 22 вересня 1933 до 15 березня 1934 р. [Архів ЛНУ імені Івана Франка, спр. 977, арк. 114]. Не закінчивши цю аспірантуру, І. Вейцківський 1 вересня 1934 р. вступив у аспірантуру Московського інституту історії філософії і літератури на кафедрі стародавньої історії. Його науковим керівником став В. Сергєєв, провідний радянський антикознавець того часу [Синицын, 2010а, с. 200, 201]. Паралельно з навчанням І. Вейцківський продовжував педагогічну роботу. Зокрема, з 1934 по 1936 рр. він викладав у Московському зооветеринарному інституті [Архів ЛНУ імені Івана Франка, спр. 977, арк. 63зв].

Навчання в аспірантурі увінчалось захистом кандидатської дисертації вченого на тему: “Рабські повстання в Італії та Сицилії у II і I ст. до н. е.” (15 листопада 1937 р.) [Архів ЛНУ імені Івана Франка, спр. 977, арк. 116]. В особовій справі І. Вейцківського зберігається копія диплома кандидата наук МКД № 04838, яку підписав Голова Вищої Атестаційної Комісії 24 вересня 1949 р. [Архів ЛНУ імені Івана Франка, спр. 977, арк. 113]. Диплом, очевидно, був виданий після звернення у ВАК ректора Львівського Держуніверситету імені І. Франка Гурія Миколайовича Савіна від 28 червня 1949 р. Текст звернення був лаконічним: “Прошу видати диплом кандидата історичних наук Вейцківському Івану Івановичу згідно із документами, що додаються” [Архів ЛНУ імені Івана Франка, спр. 977, арк. 21]. Отже, від часу захисту кандидатської дисертації до отримання на руки відповідного диплома минуло 12 років. 23 травня 1938 р. Вища атестаційна комісія затвердила І. Вейцківського у вченому званні доцента на кафедрі стародавньої історії [Архів ЛНУ імені Івана Франка, спр. 977, арк. 65зв].

З 1 вересня 1937 до січня 1941 р. І. Вейцківський виконував обов’язки завідувача кафедрою стародавньої історії Саратовського державного університету. Цей період життя вченого детально висвітлений у згаданих вище публікаціях О. Сініцина. За влучним висловлюванням російського дослідника, І. Вейцківський був у СДУ “метеком” [Синицын, 2010а, с. 230], тобто, хоча і “вільним”, але чужинцем. У січні 1941 р. він залишив Саратов і працював у Московському інституті філософії, літератури та історії (МІФЛІ). У грудні 1941 р., після об’єднання МІФЛІ з Московським державним університетом, І. Вейцківський став співробітником МДУ. 1 вересня 1943 р. його зарахували до докторантів Інституту історії АН СРСР. План докторської дисертації на тему “Міжнародні відносини у Західному Середземномор’ї в епоху Пунічних війн” затвердила Вчена рада Інституту історії АН СРСР у 1944 р. 3 серпня 1943 і до від’їзду у Львів І. Вейцківський завідував кафедрою латинської мови у І

300 ISSN 2078–6093. Археологічні дослідження Львівського університету. 2012. Випуск 14–15
Московському медичному інституті². Восени 1944 р. він отримав пропозицію переїхати на роботу у Львівський державний університет.

Треба сказати, що І. Вейцківський залишав Москву неохоче. Фактично, його переїзд до Львова був вимушеним кроком. Як зазначає вчений, з огляду на несприятливий збіг обставин, він виявився у Москві без житла, а тому змушений був погодитись із призначенням у Львівський держуніверситет. Про це Іван Іванович писав у автобіографії 12 березня 1953 р. [Архів ЛНУ імені Івана Франка, спр. 977, арк. 65 зв.]. У Львові ж йому було надано для проживання помешкання за адресою вул. Інститутська, буд. 28, кв. 1, що належало до домоуправи № 145 у Червоноармійському районі [Архів ЛНУ імені Івана Франка, спр. 977, арк. 66]. При цьому, на січень 1945 р. на його утриманні були мама, дружина і двоє дітей [Архів ЛНУ імені Івана Франка, спр. 977, арк. 2 зв.].

Очолити кафедру історії стародавнього світу у Львівському державному університеті імені І. Франка, І. Вейцківський змушений був вести роботу у декількох напрямках. З одного боку, треба було організовувати навчально-виховний процес, з іншого – працювати над докторською дисертацією. Окрім читання лекцій та керівництва роботою кафедри, І. Вейцківський виконував також інші види робіт. У квітні 1951 р. за рецензію першого розділу підручника з всесвітньої історії йому було оголошено подяку Міністерства освіти УРСР. Він керував роботою студентського наукового гуртка з вивчення історії Стародавньої Греції та Риму, виступав з доповідями на теоретичних семінарах викладачів технікумів та середніх шкіл, загальноуніверситетських та факультетських теоретичних і наукових конференціях [Архів ЛНУ імені Івана Франка, спр. 977, арк. 73]. І. Вейцківський вів наукову роботу за темою своєї докторської дисертації. Всупереч клопотанню Сектора Стародавньої історії Інституту історії АН СРСР [Архів ЛНУ імені Івана Франка, спр. 977, арк. 26] І. Вейцківського не відновили у штатній докторантурі³. Такий крок дирекції Інституту історії був вимушений, з огляду на вказівки про недопущення сумісництва. Водночас завідувач сектора Аспірантури Інституту історії АН СРСР Б. Горянов, від імені дирекції Інституту, запевнив І. Вейцківського у повній підтримці його наукових студій [Архів ЛНУ імені Івана Франка, спр. 977, арк. 11]. У 1949 р. кафедра історії стародавнього світу і археології була об'єднана з кафедрою історії середніх віків. І. Вейцківський став завідувачем об'єднаної кафедри історії стародавнього світу і середніх віків [Архів ЛНУ імені Івана Франка, спр. 977, арк. 27].

На початку 1946 р. був закінчений перший розділ докторської дисертації. В особовій справі І. Вейцківського зберігається рецензія на цю роботу академіка

² В автобіографії дещо не узгоджуються дати завершення роботи у Москві і початку роботи у Львові [Архів ЛНУ імені Івана Франка, спр. 977, арк. 16 зв., 18].

³ І. Вейцківський був докторантом Інституту історії АН СРСР з 1 вересня 1943 по 1 грудня 1945 р. [Архів ЛНУ імені Івана Франка, спр. 977, арк. 63 зв., 73].

АН СРСР Р. Віппера від 17 березня 1946 р., адресована проректорові з науки Львівського державного університету. У ній, зокрема, стверджується: “Робота доцента Вейцківського І. І. на тему “Римсько-тарентійський конфлікт і Піррова війна”, що є першим розділом докторської дисертації... за методом дослідження історичних джерел та розгляду фактичної дійсності цієї надзвичайно цікавої епохи античного світу, заслуговує найкращої оцінки” [Архів ЛНУ імені Івана Франка, спр. 977, арк. 7]. В особовій справі є також виписка з протоколу засідання сектора Стародавньої історії Інституту Історії АН СРСР від 19 березня 1946 р. На засіданні з доповіддю “Зовнішньо-політичні відносини напередодні І Пунічної війни” виступив І. Вейцківський. Під час обговорення його виступу було заслухано позитивний відгук про роботу, який підготував старший науковий співробітник М. Машкін. Пропонувалося надати І. Вейцківському термін для закінчення докторської дисертації до 1 січня 1947 р. [Архів ЛНУ імені Івана Франка, спр. 977, арк. 26]. Однак у подальшому робота сповільнилася. Докторська дисертація І. Вейцківського мала бути представлена в Інституті історії АН СРСР у 1951 р. Для цього вчений отримав відрядження у Москву з 30 липня по 19 серпня 1951 р. з оплатою у розмірі 650 крб. [Архів ЛНУ імені Івана Франка, спр. 977, арк. 35, 36]. На прохання І. Вейцківського, у наказ було внесено зміни і встановлено термін відрядження з 10 вересня по 24 вересня 1951 р. [Архів ЛНУ імені Івана Франка, спр. 977, арк. 37, 40]. Через хворобу І. Вейцківського відрядження було знову перенесене, на жовтень (з 8 по 22 жовтня 1951 р.) [Архів ЛНУ імені Івана Франка, спр. 977, арк. 41, 42]. В особовій справі відсутні документи про обговорення дисертації в Інституті історії. Як це інколи трапляється, від представлення до захисту ще була довга дорога. З 26 березня по 6 квітня та з 6 по 31 жовтня 1952 р. І. Вейцківський перебував у наукових відрядженнях в Інституті історії АН СРСР. В обґрунтуванні необхідності відряджень дослідник зазначив, що вони потрібні для продовження роботи над темою “Рим, Карфаген та Нумідія у першій половині II ст. до н. е.” і отримання консультацій у спеціалістів [Архів ЛНУ імені Івана Франка, спр. 977, арк. 49, 55, 56, 59, 60]. Ця тема наукового дослідження, затверджена Міністерством вищої освіти, фігурує уже в заяві від 12 липня 1951 р. [Архів ЛНУ імені Івана Франка, спр. 977, арк. 35]. У характеристиці на І. Вейцківського, яку підписав 24 травня 1954 р. ректор ЛДУ імені Івана Франка Є. Лазаренко, сказано, що дисертація здана до захисту [Архів ЛНУ імені Івана Франка, спр. 977, арк. 73]. Однак лише у 1959 р. опубліковано монографію, а докторську дисертацію І. Вейцківський захистив у 1960 р. у Львові [Вейцківський, 1959; 1960].

Треба сказати, що у сучасному антикознавстві науковий доробок І. Вейцківського має високу оцінку. Казимир Ревяко, говорячи про історіографію взаємин Риму з Карфагеном, центральне місце у вітчизняній історіографії відводив монографії І. Вейцківського. Зокрема, К. Ревяко схвалив його тезу про тенденційність існуючих історичних джерел щодо Карфагена,

302 ISSN 2078–6093. Археологічні дослідження Львівського університету. 2012. Випуск 14–15
 вважав аргументованими роздуми про долю Регула, поділяв оцінку перебігу бойових дій у 242 році [Ревяко, 1988, с. 27, 28, 96, 106]. Професор Саркіс Казаров стверджував, що праці І. Вейцківського, які ґрунтувалися на широкому колі джерел, є найсерйознішими вітчизняними дослідженнями з історії Пірра. На думку російського антикознавця, І. Вейцківському вдалося переконливо довести, що інформація про нищівну поразку Пірра від карфагенського флоту під час переправи із Сицилії в Італію – не більше, ніж вимисел Аппіана. Водночас С. Казаров слушно критикував надмірне захоплення автора ідеями класової боротьби і вважає необґрунтованою критику західної “буржуазної” історіографії у цьому аспекті [Казаров, 2009, с. 163, 164].

Втім, надмірна увага до класової боротьби у радянській історіографії того часу була звичним явищем. Викладачі радянських університетів та інститутів у своїй науковій і педагогічній діяльності повинні були дотримуватися певних методологічних засад, пам'ятати, що з того чи того приводу говорили класики марксизму-ленінізму. В особовій справі І. Вейцківського є довідка про здані ним, як колишнім заочником Німецького педагогічного інституту, заліки за курс Педагогічного ВУЗу при Уральському педагогічному інституті за період з 10 липня по 17 грудня 1932 р. Серед вказаних дисциплін є: марксистська історія техніки, політична економія, діамат та істмат, ленінізм, військові дисципліни, історія ВКП(б), пролетарська література, історія народів СРСР [Архів ЛНУ імені Івана Франка, спр. 977, арк. 5]. Уже назви навчальних дисциплін засвідчують заідеологізованість форми і змісту навчально-виховного процесу. Звичайно це обмежувало і науковий пошук та навчально-педагогічну роботу професорсько-викладацького складу.

Отже, І. Вейцківський прийшов у Львівський державний університет імені Івана Франка у важкий повоєнний час. У Львові він розкрився як учений, опублікував свої наукові праці, захистив докторську дисертацію. Він стояв біля витоків кафедри археології та історії стародавнього світу, був талановитим педагогом, прививав студентам любов до історичних студій. Науковий доробок І. Вейцківського є важливою складовою українського антикознавства і потребує подальшого вивчення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Архів ЛНУ імені Івана Франка. Особові справи. Спр. № 977 (І. Вейцківський).
2. Білас Н. Організація навчального процесу на кафедрі праісторії Львівського університету у 1921–1939 рр. // АДЛУ. – 2009. – Вип. 12. – С. 204–225.
3. Бандровський О. Вивчення історії стародавнього світу у Львівському університеті // АДЛУ. – 2005. – Вип. 8. – С. 115–121.
4. Вейцківський І. І. Зовнішня політика країн Західного Середземномор'я в 264–219 р. до н. е. – Львів, 1959. – 151 с.
5. Вейцківський І. І. Западное Средиземноморье в 3 ст. до н. э. : автореф... д-р ист. наук. – Львов, 1960. – 42 с.

6. *Казаров С. С.* История царя Пирра Эпирского. – СПб., 2009.
7. *Лісовий І. А., Пелецишин М. А.* І. І. Вейцківський – дослідник античної історії // Вісник Львівського університету. – 1984. – Вип. 20. – С. 78–81 – (Серія іст.).
8. *Ревяко К. А.* Пунические войны. – Минск, 1988.
9. *Синицын А. А.* Звено в цепи кафедральной родословной : И. И. Вейцковский и кафедра истории Древнего мира Саратовского университета в 1937–1941 гг. // Интеллигенция. Интеллектуалы. Университет. Теоретический альманах “Res cogitans”. – М., 2009. – Вып. 6. – С. 92–125.
10. *Синицын А. А.* Доцент Саратовского университета Иван Иванович Вейцковский // История и историческая память : межвуз. сб. науч. тр. / под ред. А. В. Гладышева. – Саратов, 2010а. – Вып. 1. – С. 192–230.
11. *Синицын А. А.* Автобиография И. И. Вейцковского (Публ., вступ. статья А. А. Сеницына; коммент. А. А. Сеницына и В. А. Соломонова) // История и историческая память: Межвуз. сб. науч. тр. / Под ред. А. В. Гладышева. – Саратов, 2010б. – Вып. 1. – С. 231–238.
12. *Redzik A.* Nauczanie i nauka prawa politycznego na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie // Przegląd Sejmowy. – Warszawa, 2007. – N 5 (82). – S. 135–136.

Стаття: надійшла до редакції 01.05.2011

прийнята до друку 10.06.2011

PROFESSOR OF LVIV UNIVERSITY IVAN VEITSKIVSKYI

Oleh PETRECHKO

Ivan Franko State Pedagogical University of Drohobych,

46, Lesya Ukrainka Str., Drohobych, 82100, Ukraine,

e-mail: oleh304@gmail.com

This article is devoted to the work and life of Prof. Ivan Veitskivskyi, one of the most prominent Ukrainian historian-classicist, who held a Doctorate Degree in History and headed the Department of Ancient and Medieval World and Archeology at one of the oldest universities in Eastern Europe, Lviv State University. The author utilized previously unknown materials from Prof. Veitskivskyi's private archive which shed the light upon his pedagogic style and scientific work while in Lviv.

Key words: I. Veitskivskyi, professor, Lviv University, ancient history, Ukrainian classics.

**ПРОФЕССОР ЛЬВОВСКОГО УНИВЕРСИТЕТА
ИВАН ИВАНОВИЧ ВЕЙЦКОВСКИЙ**

Олег ПЕТРЕЧКО

*Дрогобычский государственный педагогический университет имени Ивана Франко,
ул. Леси Украинки, 46, Дрогобыч, 82100, Украина,
e-mail: oleh304@gmail.com*

Рассмотрен трудовой и научный путь украинского антиковеда, доктора исторических наук, заведующего кафедрой истории древнего мира и археологии (истории древнего мира и средних веков) Львовского государственного университета, профессора И. Вейцковского. На основе анализа документов из личного дела И. Вейцковского, хранящегося в архиве Львовского университета имени Ивана Франко, исследован львовский период его жизни, научно-педагогическая деятельность этого времени.

Ключевые слова: И. Вейцковский, профессор, Львовский университет, история древнего мира, украинское антиковедение.